

2009
GENERAL STUDIES - II (Compulsory)
सामान्य अध्ययन - II (अनिवार्य)

105604

Standard : Degree

Total Marks : 200

स्तर : पदवी

एकूण गुण : 200

Nature : Conventional

Duration : 3 Hours

स्वरूप : पारंपारिक

कालावधी : 3 तास

Note :

सूचना :

- (i) *Answers must be written either in English or in Marathi.*
उत्तरे इंग्रजीमधून किंवा मराठीमधून लिहिली पाहिजेत.
- (ii) *All questions are compulsory.*
सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
- (iii) *Figures to the RIGHT indicate marks of the respective question.*
उजवीकडील अंक संबंधित प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.
- (iv) *Credit will be given for orderly, effective and concisely writing.*
नीटनेटक्या, संक्षिप्त व परिणामकारक लिखाणास श्रेय दिले जाईल.
- (v) *Number of optional questions upto the prescribed number in the order in which they have been solved will only be assessed. Excess answers will not be assessed.*
ज्या क्रमाने निर्धारित संख्येपर्यंत पर्यायी प्रश्न सोडविले आहेत. तेवढेच प्रश्न तपासले जातील, अतिरिक्त उत्तरे तपासली जाणार नाहीत.
- (vi) *Candidate should not write roll number, any name (including their own), signature, address or any indication of their identity anywhere inside the answer book otherwise he/she will be penalised.*
उत्तरपुस्तिकेच्या आतील भागात कोठेही उमेदवाराने बैठक क्रमांक, स्वतः किंवा इतरांचे नाव, पत्ता किंवा आपली ओळख देणारे चिन्ह नमूद करू नये अन्यथा तो शिक्षेस पात्र ठरेल.
- (vii) *In case of any ambiguity, English version will be considered as authentic.*
कोणत्याही प्रकारच्या संदेहाच्या स्थितीत, इंग्रजी भाषांतर ग्राह्य समजले जाईल.

SECTION - A (Marks - 40)

विभाग - A (गुण - 40)

1. Answer **any one** of the following sub-questions : 20
 खालील उपप्रश्नांपैकी **कोणत्याही एका** उपप्रश्नाचे उत्तर लिहा :
 (a) Explain the nature of conflict between Indo-Pak relations.
 भारत-पाकिस्तान यांचे संबंधामधील संघर्षाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
 (b) Describe the salient features of India's Nuclear Policy.
 भारताच्या आण्विक धोरणाच्या ठळक वैशिष्ट्यांचे वर्णन करा.
2. (a) Answer **any one** of the following sub-questions : 10
 खालील उपप्रश्नांपैकी **कोणत्याही एका** उपप्रश्नाचे उत्तर लिहा :
 (i) Discuss in brief the causes of genesis and growth of Naxalite Movement in India.
 भारतामधील नक्सलवादी चळवळीचा उदय आणि वाढीच्या कारणांची थोडक्यात चर्चा करा.
 (ii) Give a brief account of laws and law enforcement mechanism to curb the terrorist activities in Maharashtra.
 महाराष्ट्रातील दहशतवादी कारवायांना आळा घालण्यासाठी असलेले कायदे आणि त्या कायद्यांची अंमलबजावणी करणाऱ्या यंत्रणा थोडक्यात सांगा.
- (b) Answer **any five** of the following sub-questions : 10
 खालील **कोणत्याही पाच** उपप्रश्नांची उत्तरे लिहा :
 (i) Explain the impact of disintegration of USSR on world affairs.
 जागतिक संबंधावर सोव्हिएत यूनियनच्या विघटनाचा प्रभाव स्पष्ट करा.
 (ii) State the objective of European Union (EU).
 युरोपियन युनियनचा उद्देश सांगा.
 (iii) Elucidate the relevance of NAM in changing international relations.
 बदलत्या आंतरराष्ट्रीय संबंधामध्ये गटनिरपेक्षतावादी चळवळीची उपयुक्तता विशद करा.
 (iv) Explain the powers and functions of Security Council of the United Nations.
 संयुक्त राष्ट्र सुरक्षा परिषदेचे अधिकार व कार्य स्पष्ट करा.
 (v) State an objective of UNICEF as UN agency.
 युनिसेफ या संयुक्त राष्ट्रांच्या अभिकरणाचा उद्देश सांगा.
 (vi) Write short note on UN Peace Keeping Forces.
 संयुक्त राष्ट्रांच्या शांतता राखणाऱ्या दलांवर टिपण लिहा.
 (vii) Explain the importance of SAARC as regional international institution.
 प्रादेशिक आंतरराष्ट्रीय संस्था म्हणून सार्कचे महत्त्व स्पष्ट करा.

SECTION - B (Marks - 40)

विभाग - B (गुण - 40)

3. Answer **any one** of the following sub-questions :

20

खालीलपैकी एकाचे उत्तर द्या :

- (a) Explain the significance of transport system in India's economic development and take a brief review of growth of transport system from 1950-51 to 2000-2001 in regard to railways, (Freight Traffic million Tons and total length in 000 km.) roads (Total length in 000 km. and number of goods' vehicles 000.), Shipping (million Tons GRT) and civil aviation (number of passengers in lakhs).

वाहतूकीचा महत्त्व स्पष्ट करून भारताचे आर्थिक विकासात त्याचे महत्त्व सांगा. तसेच वाहतूक व्यवस्थेचा 1950-51 पासून 2000-2001 या वेळांत रेल्वे, रस्ते, जहाजे आणि सार्वजनिक वाहतूक यांचा थोडक्यात परामर्श घ्या.

- (b) What is the concept and frame work of mixed economy in India ? Discuss fully the planning process in mixed economy with its distortions in planning process.

मिश्र अर्थव्यवस्थेची कल्पना आणि आराखडा भारतात काय आहे ? योजनेची प्रक्रिया मिश्र अर्थव्यवस्थेत तिच्या अडथळ्यांसह चर्चा करा.

4. (a) Answer **any one** of the following sub-questions :

10

खालीलपैकी एका उपप्रश्नाचे उत्तर लिहा :

- (i) Globalisation is considered as an important element in reform package. Explain the four parameters of globalisation and discuss its impact on Indian economy.

जागतिक प्रक्रियेचे मुख्य चार तत्वे स्पष्ट करून जागतिक प्रक्रियेचा भारताच्या अर्थव्यवस्थेवर परिणाम काय यांची चर्चा करा.

- (ii) Compare the pre-independence foreign trade of India with its post independence foreign trade till the devaluation of rupee in June 1966 and explain the changes in imports and exports of India's foreign trade and balance of payments position.

स्वातंत्र्यपूर्व व स्वातंत्र्या नंतरचे भारताचा परदेशी व्यापाराची तुलना करून 1966 सालचे रुपयाचे अवमुल्यन होई पर्यंतच्या काळातील आयात व निर्यात यातील, तसेच भारताचे balance of payments मध्ये कोणकोणते बदल झालेत ते स्पष्ट करा.

(b) Answer **any five** of the following sub-questions :

खालीलपैकी कोणत्याही पाचची उत्तरे द्या :

(i) Revenue expenditure of central government increases much faster than revenue receipts.

For example : Revenue expenditure was Rs. 347 crore in 1950-51.

Revenue expenditure was Rs. 14540 crore in 1980-81.

What are the reasons for increase in expenditure ?

मध्यवर्ती सरकारचा खर्च हा त्याच्या उत्पन्नाचे पेक्षा जास्त वेगाने वाढतो आहे.

उदाहरणार्थ : महसूल खर्च रु. 347 कोटी 1950-51 मध्ये

महसूल खर्च रु. 14540 कोटी 1980-81 मध्ये

या खर्च वाढीची कारणे काय आहेत ?

(ii) Explain the causes of increase in public expenditure in recent times.

अलिकडे सार्वजनिक खर्चात वाढ होण्याची कारणे सांगा.

(iii) What are the sources of revenue of central government (All Sources) ?

मध्यवर्ती सरकारचे उत्पन्नाचे उगम कशात आहेत ते सांगा.

(iv) Name the Indirect taxes levied by the Government of India.

मध्यवर्ती सरकारने अप्रत्यक्ष कर कोणते लोकांचेवर लादलेत ते सांगा.

(v) Explain VAT (Value Added Tax).

मुल्यवाढ कर स्पष्ट करा.

(vi) Explain the purpose of deficit financing in India. Is it having dangers ?

तुटीचा अर्थभरणाचा उद्देश स्पष्ट करून त्याचे पासून कांही अर्थव्यवस्थेला धोका आहे कां? स्पष्ट करा.

(vii) Is there any difference between revenue deficit and fiscal deficit ? If answer is yes, what is it ?

उत्पन्न लूट आणि पैशाची लूट यांत फरक आहे कां? जर उत्तर होकारार्थी असेल तर तो फरक काय आहे ?

SECTION - C (Marks - 40)

विभाग - C (गुण - 40)

5. Answer **any one** of the following sub-questions :

20

खालीलपैकी कोणताही एक उपप्रश्न सोडवा :

- (a) State the importance of agriculture in Indian economy and discuss the measures to be undertaken to improve the agril. productivity.

भारतीय अर्थव्यवस्थेत कृषि क्षेत्राचे महत्व विशद करून कृषि उत्पादकता वाढविण्याचे उपाय स्पष्ट करा.

- (b) State the importance of live-stock production in rural economy with special reference to Maharashtra; discuss about the present status of live-stock in India and suggest suitable measures to improve it.

ग्रामीण अर्थव्यवस्थेत पशुधनाचे महत्व विशद करून पशुधनाच्या सद्य परिस्थिती बद्दल सविस्तर चर्चा करा, तसेच पशुधन सुधारणेचे उपाय सुचवा.

6. (a) Answer **any one** of the following sub-questions : (write in short)

10

खालीलपैकी कोणताही एक उपप्रश्न सोडवा :

- (i) State the important aspects of plantation crops, discuss in short the horticultural development in Maharashtra.

फलोद्यान विकासबंधात महत्वाच्या बाबींची माहिती द्या, महाराष्ट्रातील फलोद्यान विकासाची थोडक्यात चर्चा करा.

- (ii) Define the term "Forest". Give the classification of forest, discuss in short about forest development in the country.

“वन” म्हणजे काय? वनांचे वर्गीकरण करा, देशामधील वनांच्या विकासाबाबत चर्चा करा?

(b) Answer any five of the following sub-questions (write in short) :

खालीलपैकी कोणत्याही पाच उपप्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा :

- (i) Economic achievements of Green Revolution.
हरित क्रांतीचे आर्थिक परिणाम.
- (ii) Self-sufficiency in food.
अन्नधान्य स्वयंपूर्णता.
- (iii) National Food Security Mission.
राष्ट्रीय अन्नधान्य सुरक्षा मिशन.
- (iv) Energy and nutrient needs of human beings.
ऊर्जा आणि अन्नातील पोषण तत्वांची माणसाला आवश्यकता.
- (v) Causes of Food Wastage.
अन्नाच्या अपव्ययाची कारणे.
- (vi) Govt. Policies for improving the community health.
समाजाचा पोषणदर्जा सुधारण्यासाठी राज्य शासनाची भूमिका.
- (vii) Causes of diseases in human beings.
मानवी रोगाची कारणे.

SECTION - D (Marks - 40)

विभाग - D (गुण - 40)

7. Answer any two of the following sub-questions :

खालीलपैकी कोणतेही दोन उपप्रश्न सोडवा :

- (a) Discuss the role of water resources in National Development and add a critical note on interstate dispute on water use. 10

राष्ट्रीय प्रगतीमध्ये जल संसाधनांची भूमिका स्पष्ट करा व पाणी वापरासंबंधी आंतरराज्य तटे याबाबत टिकात्मक माहिती लिहा.

OR/ किंवा

Define renewable energy. Explain the potential of solar and geothermal energy.

पुनर्निर्मित उर्जा म्हणजे काय ते सांगा. सूर्यापासून मिळणारी व भूगर्भीय उष्णता या उर्जास्त्रोतांच्या क्षमते बदल माहिती लिहा.

- (b) What is Cyber Crime ? Suggest suitable measures for the prevention of Cyber Crime.

10

सायबर गुन्हा म्हणजे काय ? सायबर गुन्हे टाळण्यासाठीच्या उपाययोजना सुचवा.

OR / किंवा

Define Remote sensing, and explain the applications of Remote sensing in disaster management and ecological studies.

सदूर संवेदनाची व्याख्या लिहा व सदूर संवेदनाचे आपत्ती व परिस्थितीकीय अभ्यासातील उपयोजन स्पष्ट करा.

8. (a) Answer **any one** of the following sub-questions :

10

खालीलपैकी कोणताही एक उपप्रश्न सोडवा :

- Define Water Pollution. Discuss in brief the causes and effects of water pollution on plants and animals.
जल प्रदूषणाची व्याख्या लिहा. जल प्रदूषणाची कारणे व वनस्पती व प्राण्यांवरील परिणामाची थोडक्यात चर्चा करा.
- What is Biotechnology ? Describe in brief the scope and importance of biotechnology in the field of agriculture, environment and animal breeding.
जैवतंत्रज्ञान म्हणजे काय ? कृषी, पर्यावरण आणि प्राण्यांचे बिजिकरण या क्षेत्रातील जैवतंत्रज्ञानाची व्याप्ती व महत्त्व थोडक्यात सांगा.

- (b) Answer **any five** of the following sub-questions :

10

खालीलपैकी कोणतेही पाच उपप्रश्न सोडवा :

- Explain in brief the composition of atmosphere.
वातावरणाची संरचना थोडक्यात स्पष्ट करा.
- Causes and effects of marine pollution on coastal ecosystem.
सागरी प्रदूषणाची कारणे व त्याचा समुद्रकिनारी परिस्थितीकीवर होणारे परिणाम.
- Marine Resources
सागरी संसाधने
- CRZ regulations
सी आर झेड ची नियंत्रणे
- Impact of climate change and sea level
हवामान बदलाचा परिणाम व समुद्र पातळी
- Cloud formation
मेघनिर्मिती
- Weather forecasting
हवामानाचा अंदाज

SECTION - E (Marks - 40)

विभाग - E (गुण - 40)

9. Answer **any two** of the following sub-questions (10 Marks each) : 20

खालील उपप्रश्नांपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा :

- (a) The number of students getting marks less than 10, 20, 30, 40 and 50 in a paper of 50 marks is 6, 14, 25, 31 and 35 respectively.

- (i) Prepare frequency distribution for the data.
(ii) Write the percentage of students getting marks less than 10.

पन्नास गुणांच्या प्रश्नपत्रिके मध्ये 10, 20, 30, 40 आणि 50 पेक्षा कमी गुण मिळवणाऱ्या मुलांची संख्या अनुक्रमे 6, 14, 25, 31 आणि 35 आहे.

- (i) ह्या माहितीची वर्गीकृत वारंवारता सारणी तयार करा.
(ii) दहा गुणांपेक्षा कमी गुण मिळवणाऱ्या विद्यार्थ्यांची टक्केवारी लिहा.

OR/ किंवा

- (a) (i) Draw a Histogram for the following frequency distribution :

Daily wages (in Rs.) :	110-119	120-129	130-139	140-149	150-159	160-169
No. of workers :	12	17	21	14	9	7

खालील वर्गीकृत वारंवारता सारणी साठी आयतचित्र काढा :

दैनिक उत्पन्न (रु.) :	110-119	120-129	130-139	140-149	150-159	160-169
कामगारांची संख्या :	12	17	21	14	9	7

- (ii) Write the class-interval in which mode belongs.
बहुलक असणारा वर्ग लिहा.

- (b) Compute mean, median and mode of the following frequency distribution :

खालील दिलेल्या वारंवारता सारणी चे मध्य, मध्यक व बहुलक काढा :

$x :$	1	2	3	4	5
$f :$	2	5	10	3	1

Also write your interpretation.

तुमचा निष्कर्ष लिहा.

OR/ किंवा

- (b) Find the mean, median and mode of the following observations :

61, 62, 63, 62, 63, 62, 64, 64, 60, 65

खालील संख्या चे मध्य, मध्यक व बहुलक काढा.

61, 62, 63, 62, 63, 62, 64, 64, 60, 65

10. (a) Answer any one of the following sub-questions :

10

खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर द्या :

For an organisation following information is given for its one of the products :

Inspect a random sample of size $n_1 = 50$ from the lot produced in one day. Let d_1 = number of observed defectives in this sample of size 50. If $d_1 \leq 1$ then accept the lot and declare the lot of the day as non-defective lot. If $d_1 > 3$ then reject the lot and declare the lot of the day as defective lot. If $1 < d_1 \leq 3$ then take one more random sample of size $n_2 = 100$ from the same day's production lot. Let d_2 = number of observed defectives in this sample of size 100. If $d_1 + d_2 \leq 3$ then accept the lot and declare the lot of the day as non-defective lot. If $d_1 + d_2 > 3$ then reject the lot and declare the lot of the day as defective lot.

- Write the algorithm for the above information.
- Draw a flowchart for the above information.

एका कारखान्यासाठी खालील माहिती दिलेली आहे :

एका दिवसाच्या उत्पादनाच्या समूहातून यादृच्छिक पद्धतीने $n_1 = 50$ वस्तु तपासल्या. असे समजूयात की, d_1 = ह्या पन्नास वस्तुपैकी एकूण खराब असलेल्या वस्तु दर्शविणारा आकडा आहे. जर $d_1 \leq 1$ तर त्या पूर्ण दिवसाच्या उत्पादनाला चांगले म्हणून प्रतिपादित करा. जर $d_1 > 3$ असेल तर त्या दिवसाच्या उत्पादनाला सदोष म्हणून प्रतिपादित करा. जर $1 < d_1 \leq 3$ असेल तर त्याच दिवसाच्या उत्पादनाच्या समूहातून यादृच्छिक पद्धतीने $n_2 = 100$ वस्तु तपासा. असे समजूयात की d_2 = ह्या शंभर वस्तुपैकी एकूण खराब असलेल्या वस्तु दर्शविणारा आकडा आहे. जर $d_1 + d_2 \leq 3$ असेल तर त्या पूर्ण दिवसाच्या उत्पादनाला चांगले म्हणून प्रतिपादित करा. जर $d_1 + d_2 > 3$ असेल तर त्या दिवसाच्या उत्पादनाला सदोष म्हणून प्रतिपादित करा.

- वरील माहिती साठी algorithm लिहा.
- वरील माहिती साठी flowchart काढा.

(b) Answer **any one** of the following sub-questions :

खालील कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर द्या :

(i) The following is the percentage break-up of the cost of the construction of a building in a certain town :

Labour	25%
Bricks	15%
Cement	20%
Steel	15%
Timber	10%
Supervision	15%

एका शहरात एका घराच्या घर बांधणी साठी लागणारा खर्च खालील माहितीत दिलेला आहे :

मजुरी	25%
विटा	15%
सिमेंट	20%
लोखंड	15%
लाकूड	10%
देखरेख खर्च	15%

Answer the following sub-questions :

पुढील प्रश्नांची उत्तरे लिहा :

- (1) Write the two factors which show higher contribution in this break-up for construction of building cost.
ह्या माहितीत कोणते दोन घटक सर्वात जास्त घर बांधणी चा खर्च वाढविण्यास कारणीभूत आहेत ते लिहा.
- (2) If total cost of construction of a building is 10 lakh Rs., then write the amount of cost that will be incurred for purchasing cement.
जर एकंदर एका घराच्या घर बांधणीचा खर्च 10 लाख रुपये असेल तर सिमेंट साठी किती खर्च करावा लागेल ?
- (3) If you consider this information for drawing a pie diagram, write the angle in degrees for cost of supervision.
ह्या माहितीचा वृत्तलेख काढल्यास देखरेख खर्चासाठी किती अंशाचे माप पातळी साठी घ्याल ?
- (4) What is the angle in degree at the centre of the pie diagram for total construction cost ?
वृत्त लेखा मध्ये एकूण बांधकाम खर्चासाठी किती अंशाचा कोन असेल ?
- (5) For drawing pie diagram for this information, write the angle in degrees you will consider for 1 percent in the data.
वृत्तलेख काढताना 1% साठी किती अंशाचा कोन असेल ?

- (ii) Consider the distribution of number of women according to experience, in textile mill, marital status and residential status in textile area and non-textile area of a city.

Textile area			Non-Textile area			
	E	N-E	Total	E	N-E	Total
Married	247	-	320	49	-	569
Unmarried	154	38	-	16	710	726
Total	401	111	512	-	1230	1295

E = Experienced N-E = Non-experienced.

खालील सारणीत महिलांचा मिलच्या कामाचा अनुभव, वैवाहिक स्थान व शहर त्या कोणत्या भागात राहतात ते दिले आहे.

टेक्सटाईल मिल असलेला भाग				टेक्सटाईल मिल नसलेला भाग		
	अनुभव	अनुभव नसणे	अेकूण	अनुभव	अनुभव नसणे	अेकूण
वैवाहिक	247	-	320	49	-	569
अवैवाहिक	154	38	-	16	710	726
अेकूण	401	111	512	-	1230	1295

Answer the following questions :

खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा :

- Write the total number of unmarried women in textile area.
टेक्सटाईल मिल असलेल्या भागात राहणाऱ्या अवैवाहिक अेकूण महिला किती आहेत ?
- Write the number of non-experienced, married women in the textile area.
टेक्सटाईल मिल असलेल्या भागात अनुभव नसलेल्या वैवाहिक महिला किती आहेत ?
- Write the number of N-E married women in Non-textile area.
टेक्सटाईल मिल नसलेल्या भागात अनुभव नसलेल्या वैवाहिक स्त्रिया किती आहेत ?
- Write the total number of experienced women in non-textile area.
टेक्सटाईल मिल नसलेल्या भागात अनुभव असलेल्या अेकूण स्त्रिया किती ?
- Write the total number of women considered in this information.
ह्या माहितीत अेकूण किती स्त्रिया आहेत ?

